

4

**Millî Mücadele
Döneminde
Bolu**

**Bolu
During
the National Struggle**

Erol Evcin

Millî Mücadele Döneminde Bolu

*Erol Evcin**

Özet

Bolu livası Türk milletinin varoluş mücadelesi verdiği Millî Mücadele döneminde Anadolu'da stratejik açıdan önem arz eden bölgelerden biri olmuştur. Bu çalışmada Bolu livasındaki idari, siyasi, askeri, iktisadi, demografik ve sosyo-kültürel gelişmeler değerlendirilerek, bölge üzerindeki etkileri çerçevesinde dönemin olağanüstü koşulları özgün bilgi ve belgeler ışığında ortaya konulmuştur. Bolu halkı, İtilaf devletlerinin Mondros Mütarekesi'ne aykırı olarak başlattıkları işgallere ve yaptıkları mezâlime Anadolu'da ilk tepki veren vatan müdafileri arasında yer almıştır. Osmanlı Padişahı ile Hükûmetinin İtilaf devletlerinin işgal hareketlerine karşı Türk milletinin haklarını savunmakta aciz ve sessiz kaldığını görerek olaya bizzat müdahale etme gereği hissetmiştir. İzmir'in 15 Mayıs 1919'da Yunan kuvvetleri tarafından işgali neticesinde Bolu'da "Redd-i İlhak Cemiyetleri" teşkil edilmiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğinde Anadolu'daki millî direnişe ivme kazandıran Sivas Kongresi'nin ardından bu cemiyetlerin yerini "Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri" almıştır. Bu kapsamdaki faaliyetler livada benzer amaçlar doğrultusunda görev yapan muhtelif sosyal cemiyetlerle desteklenmiştir. Söz konusu cemiyetlerin öncülüğünde harekete geçen Bolu halkı, Anadolu'da baş gösteren işgallere boyun eğmemiş; düzenlediği mitingler, ihtifaller ve protesto gösterileriyle işgal hareketlerini ve yapılan mezâlimi kınamıştır. Kuvâ-yı Milliye emrinde gönüllü olarak hizmet vermiş ve cephe gerisinden yaptığı maddi (ayni ve nakdi) ve manevi yardımlarla Türk ordusunu desteklemiştir. Bölgede cereyan eden gelişmeler tüm Anadolu'nun mukadderatında ve Millî Mücadele'nin başarıyla sonuçlanmasında önemli bir etkiye sahip olmuştur.

Anahtar Kelimeler

Bolu Livası, Millî Mücadele, Kuvâ-yı Milliye, Müdafaa-ı Hukuk Cemiyetleri, Mustafa Kemal Paşa

* Doç. Dr., T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, erol.evcin[at]ktb.gov.tr, ORCID: 0000-0002-2433-5134

Bolu During the National Struggle

Abstract

Bolu sanjak became one of the strategically important regions in Anatolia during the National Struggle, when the Turkish nation struggled for existence. In this study, the administrative, political, military, economic, demographic and socio-cultural developments in the Bolu sanjak were evaluated and the extraordinary conditions of the period were revealed in the light of original information and documents within the framework of their effects on the region. The people of Bolu were among the defenders of the homeland in Anatolia who reacted first to the invasions and atrocities that the Entente States initiated against the Armistice of Mudros. Seeing that the Ottoman Sultan and his government were incapable and silent in defending the rights of the Turkish nation against the occupation movements of the Allied Powers, he felt the need to intervene in the event himself. As a result of the occupation of Izmir by the Greek forces on May 15, 1919, "Redd-i Ilhak Societies" were established in Bolu. After the Sivas Congress, which accelerated the national resistance in Anatolia under the leadership of Mustafa Kemal Pasha, these societies were replaced by the "Defense of Law Societies". Activities within this scope were supported by various social societies working in the sanjak for similar purposes. The people of Bolu, who took action under the leadership of these societies, did not bow to the invasions that started in Anatolia; It condemned the occupation movements and the atrocities committed with the rallies, rallies and protest demonstrations it organized. He served voluntarily under the command of Kuvâ-yı Milliye and supported the Turkish army with material (in kind and in cash) and moral aid from behind the front. The developments in the region had a significant impact on the fate of all Anatolia and the successful conclusion of the National Struggle.

Keywords

Bolu Sanjak, National Struggle, National Forces, Defense of Law Societies, Mustafa Kemal Pasha

1. Giriş

Birçok uygarlığa beşiklik eden Anadolu'nun kuzeybatı bölgesinde yer alan Bolu sırasıyla Hitit, Frig (Bithynium–Bthynion), Lidya, Pers, Makedonya Krallığı, Roma ve Bizans İmparatorluğu hâkimiyetine girmiştir.¹ Kutalmışoğlu Süleymanşah tarafından 1075'te Büyük Selçuklu Devleti'ne bağlı olarak İznik merkez olmak üzere Anadolu Selçuklu Devleti'nin temellerinin atılması bölgede idari anlamda yeni bir dönemi beraberinde getirmiştir. Bu süreçte Bolu, Anadolu'daki otorite boşluğundan yararlanan Ebu'l-Kasım tarafından İznik Beyliği'ne bağlanmıştır. Bolu ve civarı Muhyiddin Mesut'un kardeşi Sultan II. Rükneddin Süleymanşah döneminde Selçuklu hâkimiyetine girmiştir.² Bolu'nun dâhil olduğu Kuzeybatı Anadolu bölgesinde 12. yüzyıl sonlarından 13. yüzyıl sonlarına kadar Çobanoğulları hüküm sürmüştür, 14. yüzyıl başlarında ise Candaroğulları Beyliği kurulmuştur.³

Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminde Orhan Bey'e Aşağı Sakarya boylarında yardımcı olan Konur Alp Bolu ve çevresinin fethedilmesinde önemli bir rol oynamıştır.⁴ Bolu Merkez ve Ereğli bölgesindeki Türk hâkimiyeti Orhan Bey döneminde gerçekleşmiştir. Orhan Bey'in oğlu Süleyman Paşa'nın Göynük, Taraklı Yenicesi ve Mudurnu gibi yeni fethedilen yerlerde yerleşik halka sergilediği adaletli yaklaşım bölgenin Türk hâkimiyetine girme sürecini hızlandırmıştır. Küçük bir Türk Beyliği olan Gerede Beyliği ise 1354'te Ankara'nın ele geçirildiği dönemde Osmanlı topraklarına katılmıştır.⁵ 1402'de Ankara Savaşı sonucunda Anadolu'daki Türk birliğinin dağılmasıyla Bolu ve havalisi İsfendiyoğullarının saldırısına uğramışsa da kardeşleri ile yaptığı mücadeleden galip çıkan 1. Mehmed ve ardından 2. Murad döneminde (1421-1451) İsfendiyoğulları bertaraf edilerek Bolu ve Gerede civarı tekrar Osmanlı hâkimiyetine dâhil edilmiştir.⁶

Bolu, Osmanlı Devleti'nin hâkimiyeti altında idari teşkilat bakımından Sancak Beyliği (1324-1692), Voyvodalık (1692-1811), Mutasarrıflık ve Mütesellimlik (1811-1864), Mülhak Mutasarrıflık (1864-1908), Müstakil Mutasarrıflık (1908-1923) devirlerini yaşamıştır. 1923 yılı itibariyle de valilik statüsünü almıştır.⁷

¹ Firuzan Kınal, "İlkçağlarda Bolu", *Çele*, 14 (1963), s.13.

² Zeki Velidi Togan, *Umumi Türk Tarihine Giriş*, İstanbul: Enderun Kitabevi, 1981, s. 204.

³ Yaşar Yücel ve Ali Sevim, *Türkiye Tarihi*, 1. Cilt, Ankara: AKDYYK Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1995, s. 179-187.

⁴ Âşıkpaşazâde, *Tevârih-i Âl-i Osmân*, (Neşir: Ali Bey), İstanbul: Matbaa-ı Âmire, 1332, s. 13.; Mehmed Neşrî, *Kitâb-ı Cihânnümâ*, (Yay. Haz. Faik Reşit Unat, Mehmed A. Köymen), Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1949, s. 121.

⁵ Enver Konukçu, "Köroğlu'nun Yaşadığı Asırda Bolu'nun Siyasi Durumu" (XVI-XVIII. Yüzyıllar)", *Köroğlu Semineri Bildirileri*, Ankara: Kültür Bakanlığı MFAD Yayınları, 1983, s. 54.

⁶ *İslâm Ansiklopedisi*, Besim Darkot, 2. Cilt, İstanbul: MEB Devlet Kitapları, 1961, "Bolu" maddesi, s. 708.

⁷ Mehmet Zekâî Konraba, *Bolu Tarihi (BT)*, Bolu: Bolu Vilayet Matbaası, 1964, s. 31-32.

Osmanlı Devleti'nde idari sürecin dönüm noktalarından biri "1864 Tarihli Vilayet Nizâmnâmesi" olmuştur. Eyalet sistemini kaldırarak yerine yeni vilayetlerin kurulmasını öngören bu düzenlemeye göre Bolu Mutasarrıflığı yeni kurulan "Kastamonu vilayeti"ne bağlı bir mutasarrıflık haline getirilmiş, idaresi de mutasarrıflara verilmiştir. Yapılan mülki taksimatta Kastamonu vilayeti; Kastamonu, Sinop, Kengiri (Çankırı) ve Bolu livalarını içine alıyordu.⁸ Kastamonu vilayetine bağlı Bolu livasının mülhak mutasarrıflığı İkinci Meşrutiyet'in ilanına kadar sürmüştür. Söz konusu dönem içinde idari anlamda ortaya çıkan birtakım güçlükleri ortadan kaldırabilmek için 26 Mart 1913'te çıkan "İdare-i Umûmiyye-i Vilâyât Kanûnu Muvakkatı" ile doğrudan doğruya Dâhiliyye Nezâreti'ne yani İstanbul'a bağlı müstakil mutasarrıflıklar kurulmuştur. Bunların mutasarrıfları valinin görev ve yetkilerine benzer bir statüde idi. Bolu livası da bu gelişmelerle birlikte Sultan Mehmet Reşat döneminde Kastamonu vilayetinden ayrılarak müstakil mutasarrıflıklar arasına katılmıştır.⁹ Müstakil Bolu Mutasarrıflığı Ereğli, Bartın, Bolu-Merkez, Devrek, Düzce, Zonguldak, Gerede, Göynük ve Mudurnu kazalarından; Amasra, Akçaşehir, Tefen, Çaycuma, Çarşamba, Kıbrıscık, Kurucaşile, Mengen, Yığılca nahiyelerinden ve 1320 köyden meydana geliyordu.¹⁰ Bolu livası bu idari durumunu Millî Mücadele yıllarına kadar sürdürmüştür. Millî Mücadele döneminde bölgede çıkan ayaklanmaların etkisini azaltmak üzere alınan ilk tedbirlerden olarak Ereğli, Bartın, Göynük, Devrek, Mudurnu, Zonguldak kazalarının yönetimi 20 Nisan 1920 tarihi itibarıyla Bolu livasından alınarak Kastamonu vilayetine bağlanmıştır. Göynük ve Mudurnu kazaları ayaklanma tehlikesinin bertaraf edilmesiyle tekrar Bolu livasının idari yapısı içine dâhil edilmiştir.¹¹

Çevresiyle doğal bağlantıları olan bir merkez durumundaki Bolu livası Birinci Dünya Savaşı yıllarında jeostratejik bakımdan önemli özelliklere sahipti. Bölgede bulunan zengin kömür rezervleri bu hususta önemli bir etki yaratmıştır. İkinci Meşrutiyet'in ilanına kadar Osmanlı Devleti'nin resmî daireleri ve "müessesât-ı emiriyye" tarafından pek rağbet görmeyen Ereğli Havzası'nın Trablusgarp, Balkan Savaşları özellikle de Birinci Dünya Savaşı sırasında iktisadi anlamdaki önemi kavranmaya başlanmıştır.¹² Batı Karadeniz kıyılarındaki Bolu livası hem Osmanlı Devleti'nin paytahtı olan İstanbul'un hem de Karadeniz kıyı şeridinin güvenliği açısından da stratejik bir mevkide idi. Merkeze son derece yakın olan bu livaya kıydan yönelebilecek herhangi bir tehdit bütün Karadeniz şeridinin de tehlikeye düşmesine yol açıyordu. Bu nedenle Birinci Dünya Savaşı yıllarında İstanbul Boğazı'nı savunmaya yönelik çalışmaların önemli bir kısmı

⁸ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, 7. Cilt, Ankara: AKDHYK Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1995, s. 154, 157.

⁹ *Bolu Livası Salnamesi 1921-1922 (BLS)*, Bolu: Bolu Hükümet Matbaası, 1925, s. 179-180.

¹⁰ *Müstakil Bolu Sancağı Salname-i Resmisi 1916 (MBSSR)*, Bolu: Bolu Hükümet Matbaası, 1918, s. 47.

¹¹ Kâmil Erdeha, "Millî Mücadele'de Livalar ve Mutasarrıflar, Bolu Mutasarrıflığı II", *Mülkiyeliler Birliği Dergisi*, 6/47 (1977), s. 39.

¹² *MBSSR*, s. 150-151.

Bolu livasına bağlı Zonguldak kazası kıyılarında toplanmıştır. Boğazın güvenliğini sağlamak amacıyla 9 Eylül 1914'ten itibaren Osmanlı Donanması Birinci Komutanlığı görevini üstlenen Amiral Souchon'un teklifi ile daha önce Ruslar tarafından mayınlanmış olan Anadolu ve Rumeli fenerleri hizasına kadar olan sahanın temizlenmesi yönünde karar alınmıştır. Bu şekilde hem Zonguldak'tan kömür nakliyatının devamı sağlanmış, hem de savaşta Osmanlı Devleti'nin en önemli muharip gemileri olan Yavuz ve Midilli ile Alman denizaltılarının Karadeniz'e giriş çıkışları güvenlik altına alınmıştır.¹³ 1915 yılı sonlarına doğru Osmanlı Devleti'nin İstanbul merkezli ve kıyı savunmasından sorumlu 1. Ordu bölgesindeki Kandilli, Ereğli, Şile'de bulunan birliklerin Zonguldak ile bağlantısının sağlanması doğrultusunda çalışmalar yapılmıştır.¹⁴ Nitekim Birinci Dünya Savaşı'nda liva kıyılarına yönelen Rus saldırıları ile Millî Mücadele dönemindeki İngiliz, Fransız ve Yunan saldırıları Bolu livasının jeostratejik önemini gösteren başlıca gelişmeler arasında yer almıştır.

2. Mondros Mütarekesi Sonrası Dönemde Bolu'da Genel Durum

Bolu livası Millî Mücadele yılları itibariyle Merkez kaza ile birlikte Gerede, Düzce, Mudurnu, Göynük kazalarından; Akçaşehir, Çarşamba, Kıbrıscık, Mengen, Yığılca nahiyeleri ile 808 köyden oluşuyordu.¹⁵ 1916 tarihli Bolu Livası Salnamesi'ne göre Bolu livasının nüfusu 399.579 idi. Bu nüfusun 5.573'ünü Rum ve Ermeniler oluşturuyordu. Yahudi nüfus ise yok denecek kadar azdı.¹⁶ 1922-1923 Bolu Livası Salnamesi'ne göre ise livanın nüfusu 199.144 olup, çoğunluğu Türk olmak üzere Abaza, Çerkez, Gürcü ve Boşnak unsurlardan meydana geliyordu. Bunların 58.159'u Bolu-Merkez, 52.630'u Düzce, 48.522'si Gerede, 22.289'u Mudurnu, 17.538'i Göynük kazasında ikamet ediyordu. Nüfusun bütünü Müslüman idi.¹⁷

Birinci Dünya Savaşı yıllarında Bolu merkez kazasında 1 Leyli Sultanî, 3 dershaneli 1 Dârü'l-Hilâfeti'l-Âliyye Medresesi, 4 dershaneli 1 Dârü'l-Muallimîn, 100 mevcutlu 1 Leyli Dârü'l-Eytâm, 6 dershaneli Merkez İmaret (Numûne) Zükûr ve 4 dershaneli İttihat ve Terakki Erkek, 6 dershaneli Merkez ve 4 dershaneli Feyz-i Meşrutiyet Kız İbtidâî Mektepleri ile 1 Ana Mektebi ve Kıbrıscık Nahiye Mektebi ile 8 köy mektebi vardı. Bu mekteplerde 1.585 erkek ile 397 kız öğrenci eğitim görmekte idi.¹⁸ Birinci Dünya Savaşı yıllarında öğrencilerinin cepheye gönderilmesi nedeniyle Bolu Sultanîsi ve Hilâfeti'l-

¹³ Celâlettin Yavuz, *Osmanlı Bahriyesi'nde Yabancı Misyonlar, Çeşme Faciası'ndan Birinci Dünya Harbine Kadar Osmanlı Bahriyesi'nde Çağdaşlaşma Gayretleri*, İstanbul: İstanbul Deniz İkmal Grup Komutanlığı Basımevi, 2000, s. 244.; Abdurrahman Şeref, "Büyük Harpte Rusların Karadeniz'deki Mayın Harekâtı", *Deniz Mecmuası*, 46/331 (1934), s. 45.

¹⁴ *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri Birinci Dünya Harbi İdari Faaliyetler ve Lojistik*, 10. Cilt, , Ankara: Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 1985, s. 285-286.

¹⁵ *BLS*, s. 180.

¹⁶ *MBSSR*, s. 104.

¹⁷ *BLS*, s. 319.

¹⁸ *MBSSR*, s. 205.

Âliyye Medresesi'ne öğretmen ve öğrenci bulunamadığı dönemler olmuştur. Bolu merkezinde olduğu gibi kazalarında da ihtiyaçları karşılayacak oranda mektep ve muallim hizmet veriyordu. Bolu livası sınırları içinde Maarif Vekâleti'ne bağlı resmî mektepler dışında hemen her köyde köy imamı tarafından idare edilen eski sistem Hususi Mektepler de bulunuyordu.¹⁹ Bu mektepler Millî Mücadele yıllarında da mevcut şartlar ve imkânlar dâhilinde faaliyetlerine devam etme gayretinde olmuştur.

Millî Mücadele yıllarında livanın en önemli sağlık kuruluşu yaralılar için önemli bir tedavi merkezi durumunda olan Bolu Memleket Hastanesi idi.²⁰ Büyük Taarruz'a hazırlık yapıldığı sırada Kocaeli Grubu bölgesinde yer alan Memleket Hastanesi 100 yatak kapasitesine sahipti. Bu kapasite 1922 yılı itibarıyla 500'e çıkmıştı.²¹ Hastane 1922 yılı Ağustos ayından itibaren Millî Müdafaa Vekâleti'ne bağlı Sevkiyât ve Nakliyât Genel Müdürlüğü emrinde çalışmıştı.²²

Bolu arazisinin %47'si ormanlardan oluşuyordu.²³ Bu nedenle özellikle köy ahali ormanlıkla meşgul olmaktadır.²⁴ Arazisinin önemli bir kısmının ormanlardan oluşması nedeniyle Bolu livası tarım için çok da elverişli bir yapıya sahip değildi. Ekime elverişli olmayan dağlık taşlık arazisi ve nadasa bırakılan toprakları da dikkate alındığında bölgede yıllık ekilebilen arazi tüm arazinin ancak %20'sini bulabiliyordu. Bunlara ek olarak modern tarım yöntemlerinden yararlanma imkânından yoksunluk, rençberlerin tarım konusunda yeterince bilgiye sahip olmaması gibi sebeplerle ziraat livada yeterli miktarda ilerleme kaydedememişti.²⁵ Bolu'da büyük ve küçükbaş hayvancılığın hemen her kazada yapıldığı görülmekle birlikte bu faaliyetlerin daha çok Düzce'de yoğunlaştığı anlaşılmaktadır. Ancak idari teşkilatlanma sırasında köylere yeterince para tahsis edilememesi, çobanlar için ayrı bir yekûn teşkil eden giderler, saman ve benzeri hayvan yiyeceklerinin yetersizliği nedeniyle livada hayvancılık yeterince gelişmemiş²⁶ ve tıpkı tarım gibi son derece ilkel yöntem ve araçlarla yürütülmeye mahkûm olmuştur.²⁷ Bolu'da ticaret hayatının Cumhuriyet yıllarına kadar ihracattan ziyade ithalâta yönelik olduğu görülmektedir. 1921-1922'de Bolu merkez kazası 500 sandık yumurta, 25.000 kg tiftik,

¹⁹ Konrapa, *Bolu Tarihi*, s. 639.

²⁰ *BLS*, s. 332-333.

²¹ Genelkurmay Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi (ATASE), *İstiklâl Harbi Koleksiyonu (ATASE Arş, İSH)*, K.1313, G.24, B.24-1.

²² *Türk İstiklâl Harbi, İdari Faaliyetler (TİHİF) / 15 Mayıs 1919-2 Kasım 1923*, 7. Cilt, Ankara: Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmî Yayınları, 1975. s. 540 vd.

²³ Kâmil Erdeha, "Millî Mücadele'de Livalar ve Mutasarrıflar, Bolu Mutasarrıflığı I", *Mülkiyeliler Birliği Dergisi*, 6/45-46 (1976), s. 36.

²⁴ *Cumhuriyetin 15. Yılında Bolu*, Bolu: Cumhuriyet Halk Partisi, 1938, s.104; Tevfik Çavdar, *Millî Mücadele Başlarken Sayılarla Vaziyet ve Manzara-i Umûmiye*, İstanbul: Milliyet Yayınları, 1971, s. 30.

²⁵ *MBSSR*, s.125; *BLS*, s. 345.

²⁶ *BLS*, s. 519.

²⁷ Erdeha, "Bolu Mutasarrıflığı I...", s. 36-37.

200 kg afyon ihracatı; 330.000 liralık manifatura, 50.000 liralık şeker, 5.000 liralık kahve, 4.000 liralık zeytinyağı, 10.000 liralık tuhafiye, 100.000 liralık çeşitli cins bakkaliye ithalatı yapmıştı. İhracat oranı ise son derece düşüktü. Kazalarda da benzer bir iktisadi yapı görülmekteydi.²⁸ Bolu livasında karaborsacılık söz konusu dönemde mutasarrıflığın ve belediyenin aldığı tedbirlere rağmen önlenememişti.²⁹

3. İşgallere Karşı Gösterilen Tepkiler ve Millî Mücadele Fikrinin Doğuşu

Mondros Mütarekesi'nin akabinde İtilaf devletlerinin Anadolu'da başlattıkları işgal hareketleri neticesinde yurtlarının çiğnenmesine razı olmayan Türkler buldukları yerin malını, mülkünü ve her şeyden önemlisi namusunu korumak için teşkilatlar kurma yoluna gitmişti. Özellikle İzmir'in 15 Mayıs 1919'da işgali Türk milletinin kendine gelmesi ve teşkilatlanması yolunda önemli bir etki yaratmıştı. Bolu ve çevresinde işgal tehlikesinin yanı sıra meydana gelen ayaklanma hareketleri söz konusu dönem itibarıyla halkın güvenliğini iyiden iyiye tehdit eder hâle gelmişti. Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde Anadolu'da işgallere karşı başlatılan organize direniş hareketleri Bolu ve çevresinde de kısa sürede etkisini göstermeye başlamıştı.

Bahse konu dönemde Bolu ve çevresi stratejik bakımdan önem arz eden özelliklere sahipti. Bu nedenle İstanbul'dan başlayarak İzmit-Bolu üzerinden Ankara'ya uzanan güzergâh İtilaf devletlerinin başlıca işgal hatları arasında yer alıyordu. İstanbul ve boğazlarda hâkimiyetini pekiştirmek isteyen İngilizler Marmara Denizi'nin batısında bir güvenlik çemberi oluşturmak istiyordu.³⁰ İngilizleri emperyalist hedefleri doğrultusunda yalnız bırakmak istemeyen Fransız ve Yunanlılar da Türkleri batıdan ve Karadeniz'den sıkıştırıp Ankara'yı abluka altına almak amacındaydı.³¹ Ayrıca bu yıllarda İstanbul-Geyve-Bolu-Ankara-Sivas'a uzanan hat başlıca haberleşme hatları arasında yer alıyordu.³² Nitekim bu süreçte İstanbul-Ankara arasındaki telefon-telgraf haberleşmeleri bir sorunla karşılaşmadığı sürece Bolu üzerinden gerçekleştirilmekteydi.³³ İstanbul ile Ankara'nın arasında önemli bir merkez özelliği gösteren Bolu livası TBMM'nin açıldığı 23 Nisan 1920 tarihi itibarıyla İtilaf devletleri tarafından kuşatılmış durumda idi. Bolu livasının düşmesi Ankara'nın doğrudan işgal tehlikesiyle karşı karşıya kalması anlamına geliyordu.

²⁸ BLS, s. 481, 521, 554, 637 ve 672.

²⁹ Dertli, 16 Mayıs 1921, s. 2.

³⁰ Kâzım Karabekir, *İstiklâl Harbimiz*, 1. Cilt, Yay.haz.: Faruk Özerengin, İstanbul: Emre Yayınları, 1993, s. 429.

³¹ Rahmi Doğanay, *Millî Mücadele'de Karadeniz (1919-1922)*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, s. 2001.

³² Sabahattin Özel, *Millî Mücadele'de İzmit-Adapazarı ve Atatürk*, İstanbul: Derin Yayınları, 2005, s. 18.

³³ Ali Sarıkoyuncu, *Millî Mücadele'de Zonguldak ve Havâlisi*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1992, s. 41.

Heyet-i Temsiliyye Sivas Kongresi'nden sonra Anadolu'da kontrolü ele almaya başlamıştı. Bu suretle teşkil edilen Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin çalışmaları doğrultusunda Bolu livasında 14 Aralık 1919 tarihi itibarıyla genel gözetim altında yapılan seçimlerin sonucunda liva adına Tunalı Hilmi, Müftü Ahmet Tayyâr (Çulha), Nuhzâde Mehmet Vasfi ve Mehmet Cevat Abbas (Gürer) Beyler mebus seçilmiş ve Meclis-i Mebûsân-ı Osmânî'de Bolu livasını temsil etmişlerdi.³⁴ Kısa bir süre sonra Meclis-i Mebûsân'ın İtilaf kuvvetlerince basılması nedeniyle yeni bir seçim yapılması ve Meclisin bu kez Ankara'da açılması kararlaştırılmıştı. Böylece Bolu livasında 1 Nisan 1920 tarihi itibarıyla yapılan seçim sonucunda Devrek Müftüsü Hacı Abdullah Sabri (Aytaç), Liva Basımevi Müdîri Abdülvehhâb, Merkez Tabibi Fuat (Umay), Mehmet Cevat Abbas (Gürer), Eşraftan İlyaszâde Mehmet Şükrü (Güleç), Meclis-i Umûmî Liva Azasından Nuri (Aksu) ve Tunalı Hilmi Beyler Bolu Mebusu olarak Büyük Millet Meclisi'ne girmişti.³⁵ Seçilen bu mebuslardan Abdülvehhâb Bey'in sağlık sorunlarından bahisle Ankara'ya gitmeyerek³⁶ Bolu bölgesindeki ayaklanmalar sırasında asilere katılmayı tercih ettiği görülmüştü. Bunun üzerine Abdülvehhâb Bey'in yerine Yusuf İzzet (Met) Paşa Bolu'dan mebus olarak seçilmişti.³⁷

3.1. Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinin Kurulması ve Faaliyetleri

İzmir'in 15 Mayıs 1919'da işgaliyle Bolu'da Redd-i İlhak Cemiyetlerinin teşkiliyle başlayan millî teşkilatlanma süreci Sivas Kongresi'nden sonra Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinin teşkili ile devam etmişti. Bölgedeki Kuvâ-yı Milliyeyi ve Müdafaa-i Hukuk teşkilatlanması Mustafa Kemal Paşa'nın talimatıyla görevlendirilen Ali Fuat (Cebesoy), Mustafa Asım (Asımgil), Mahmut Nedim (Hendek) Beyler gibi üst rütbeli komutanlar ve Bolu Mutasarrıfı Ali Haydar (Yuluğ) tarafından destekleniyordu. Mustafa Kemal Paşa tarafından Kocaeli ve Bolu havalisinde görevlendirilen Kuşçubaşı Eşref ve ona yardımcı olan Bulgar Sâdık gibi teşkilatçı isimler de bölgedeki Müdafaa-i Hukuk teşkilatlanmasında önemli bir rol oynamıştı. Bulgar Sâdık anılarında, Karakol Cemiyeti'nin Üsküdar Şubesi İdare Heyeti Azasından Ahmet Halim Bey'in İmrahor'daki evinde Kuşçubaşı Eşref ile ve önemli komitacı isimlerle bir toplantı yapıldığını; burada Kartal, İzmit, Adapazarı, Kandıra, Geyve, Bolu ve Şile havâlisinde Müdafaa-i Hukuk teşkilatı kurulması, halkın düşmana karşı silahlandırılması, ihtiyaç duyulan silah ve cephanenin Yenibahçeli Şükrü Bey'in merkez edindiği Çal köyünden temin edilmesi gibi önemli kararların alındığını belirtmişti.³⁸ Sarayın ve İstanbul Hükûmeti'nin menfi

³⁴ ATASE Arşivi, Atatürk Koleksiyonu, K.20, G.190, B.190-1.

³⁵ Mehmet Zekâî Konrapa, *İşyan Günlerinde Bolu*, Bolu: BAMER Yayınları, 2009, s. 20.

³⁶ *Bolu*, 8 Nisan 1919, s.1.

³⁷ *Bolu İl Yıllığı*, 1998, Ankara: Bolu Valiliği, 1998, s. 99.

³⁸ M.R.Yalkın, *Bulgar Sadık, Yakın Tarihin En Esrarlı Çehresi*, İstanbul: Gün Basımevi, 1944, s. 235-239.; Rüknu Özkök, *Millî Mücadele Başlarken Düzce-Bolu İşyanları*, Ankara: Milliyet Yayınları, 1971, s. 246.

yöndeki faaliyetlere rağmen Bolu livasının da içinde bulunduğu Batı Karadeniz Bölgesi'nde Müdafaa-i Hukuk çalışmaları hızlı ve etkili olmuş ve teşkilatlanma Sivas Kongresi'nin akabinde büyük ölçüde tamamlanmıştı.

Bu doğrultuda Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Bolu Heyet-i Merkeziyesi Reisi Doktor Fuat Bey'in imzasıyla Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Riyaseti'ne çekilen 15 Ekim 1919 tarihli telgrafta "teşkil eden Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Bolu Heyet-i Merkeziyesi riyasetine Doktor Fuat'ın seçildiği" belirtiliyor ve aza olarak Taceddin Mustafa, Tahrirât Müdürü Kâzım Bey, Müftü Ahmet (Recâi), Müdde-i Umûmî (Âllame Hâkim) Mehmet Sıtkı, Eczacı Faik, Millet Mektebi mezunlarından Mithat (Kemal Algüloğlu), Müderris Taceddin, eşraftan İzzet Beyler'in isimleri veriliyordu.³⁹ Gerede Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti 18 Ekim 1919'da Mal Müdürü Reşâd, Telgraf Müdürü Sâmî, Doktor Zihnî, eşraftan Mithat Beylerle birlikte Reis Lütfi Efendi'den müteşekkil olarak kurulmuştu.⁴⁰ Düzce Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti de Belediye Reisi Nuri (Aksu) Bey'in riyasetinde kuruluşunu 1919 yılı sonlarında tamamlamıştı.⁴¹ 20 Ekim 1919'da Hakkı (Durukan) Bey'in riyasetinde faaliyete geçen Mudurnu Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin azaları arasında Selim (Sarıbay), Fuat (Armutçu), Besim ve Ubeydullah (Doğulu), Sabri (Karaçayır), Hilmi Sâlih Zeki Beyler vardı. Şevket Efendi'nin riyasetinde kurulan Göynük Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti tarafından 22 Ekim 1919'de Sivas'taki Heyet-i Temsiliyye'ye isimleri bildirilen azalar arasında İsmâil Nadir, Müftü Hâfız İbrahim, Belediye Reisi Şâkir Turan ve Yusuf Bayındır bulunuyordu.⁴² Akçaşehir'de Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kuruluşuna dair edinebildiğimiz en erken tarihli bilgi ise Akçaşehir Müdafaa-i Hukuk Reisi Ömer Lütfi Bey'in 3 Mart 1920 tarihi itibarıyla Ali Rıza Paşa Hükûmeti'nin İtilaf devletlerinin baskısıyla istifa etmek mecburiyetinde bırakılması konusundaki protestolarını ve yeni kurulacak hükûmetin millî menfaatler doğrultusunda kurulması konusunda telkin ve tavsiyelerini içeren telgrafi münasebetiyle olmuştur.⁴³

Bolu livasında teşkilatlanan Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri Anadolu'yu İtilaf devletlerinin işgalinden kurtarmak, cephelerdeki askerlere ve işgal bölgelerindeki halka maddi ve manevi destekte bulunmak, Bolu bölgesini tehdit eden işgal tehlikesini ve ayaklanmaları bertaraf etmek, millî birlik ve beraberlik içinde "hâkimiyet-i milliyye" ve "istiklâl-i tâm" ilkelerini hayata geçirmek hususunda siyasi, askerî, iktisadi, sosyal ve kültürel çalışmalar içinde bulunmuştu.⁴⁴

³⁹ ATASE Arşivi, Atatürk Koleksiyonu, K.4, G.1, B.1-1/2.

⁴⁰ ATASE Arşivi, Atatürk Koleksiyonu, K.4, G.4, 4-1.

⁴¹ Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Arşivi (TİTE Arşivi), K.313, G.22, B.22.; Fahri Çoker, *Türk Parlamento Tarihi TBMM IV. Dönem (1931-1935)*, 2. Cilt, Ankara: 1996, s.195.

⁴² ATASE Arşivi, Atatürk Koleksiyonu, K.3, C.136, B.136-1.; K.3, G.134, B.134-1.; K.3, G.136, B.136-1; ATASE Arşivi, Kol. İSH, K.578, G.65, B.65-1.

⁴³ Mahmut Goloğlu, *Üçüncü Meşrutiyet, Birinci Büyük Millet Meclisi*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2010, s. 329.

⁴⁴ Konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.; Erol Evcin, "Bolu'da Kurulan Müdafaa-ı Hukûk Cemiyetleri ve Faaliyetleri", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 49 (2012), s. 75-126.

3.2. Millî Mücadeleyi Destek Amaçlı Kurulan Diğer Cemiyetler ve Faaliyetleri

Millî Mücadeleyi desteklemek, ülkenin kurtuluşu yolunda çalışmak ve bu uğurda gerekirse can vermek üzere kurulan cemiyetlerden biri de Bolu Müdafaa-ı Vatan Gazi Kadınlar Cemiyeti olmuştur. Bu kuruluş Sivas merkezli Anadolu Kadınları Müdafaa-ı Vatan Cemiyetine bağlı olarak faaliyet göstermişti.⁴⁵ Bolu hanımları cemiyetin kuruluşu hakkındaki dilekçelerini 13 Temmuz 1920'de Mutasarrıf Halil Bey'e arz etmişti.⁴⁶ Cemiyet ahaliyi ortak değerler etrafında bir araya getirmek, Kuvâ-yı Milliyeyi maddi ve manevî olarak desteklemek gayretinde olmuştur.⁴⁷

Ankara'da Muallim ve Muallimeler Cemiyetine bağlı olarak 1920 yılı Aralık ayı başlarında kuruluşunu tamamlayan Bolu Muallimler ve Muallimeler Cemiyeti de önem arz eden sosyal cemiyetler arasında bulunuyordu. Bolu'daki muallim ve muallimeler: "İnkılâp hareketine katılarak memleketin irfanının yükselmesi, yeni nesle kuvvetli ve sağlam bir terbiye ve iman vermek, halkı irşâd etmek, bütün manasıyla bir inkılâp fikri ve ilmi yapmak üzere" bu cemiyetin kurucuları arasında yer almıştı.⁴⁸ Cemiyetin Kâtib-i Umûmiliği'ne Recep Kaya Bey, üyeliklerine de muallimlerden Hikmet Turhan (Dağlıoğlu), Nuri, Azim ve Kâzım Beyler seçilmişti.⁴⁹ Cemiyet, okuma yazma kursları açmak, konferanslar düzenlemek ve çıkarılacak mecmualar aracılığıyla halkın fikri, ilmî, ahlaki ve edebi kişiliğini yükseltmek gibi amaçlar doğrultusunda çalışmalara başlamıştı.⁵⁰

Mondros Mütarekesi neticesinde faaliyetlerine ara veren Bolu Hilâl-i Ahmer Cemiyeti 31 Aralık 1920'de yapılan seçimle reis ve azalarını belirleyerek tekrar faaliyete geçmişti. Cemiyetin Heyet-i Merkeziyyesinde Sıhhiye Müdürü İrfan, Hastane Sertabibi Enver, Hastane Operatörü Abdülgaffâr, Hükûmet Tabibi Ali Rıza, Eczacı Ali Faik, Belediye Reisi Hâfız, Tüccardan Hâfız Vehbi, Eski mebuslardan Hâfız Tayyâr (Çulha) ve Tüccardan Abdüssettâr Beyler görev almıştı.⁵¹

İlk toplantısını Bolu mutasarrıfının himâyesinde Bolu Sultanî Mektebi Salonu'nda 13 Temmuz 1921'de gerçekleştiren Bolu Gençler Birliği Riyaseti, yaygın eğitim yoluyla Bolu'daki fikrî hayatı terbiye ederek millî ve medeni hedefler doğrultusunda bir uyanış yaratmak amacıyla faaliyet gösteriyordu. Bu münasebetle cemiyet, resim, edebiyat, müzik ve temsil gibi güzel sanatlar yoluyla halkı aydınlatmanın yanı sıra kılıç, süngü mübarezesi gibi millî oyunlar, güreş, jimnastik, tenis, boks sporları ve izcilik

⁴⁵ *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri (ATTB)*, Ankara: AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 1964, s. 187.

⁴⁶ *T.C. Cumhurbaşkanlığı Arşivi (CA)*, A.III-7, D.18, F.40.

⁴⁷ Erol Evcin, *Birinci Dünya Savaşı'ndan Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşuna Bolu ve Çevresi (Olaylar ve İz Brakanlar)*, Ankara: AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2013, s. 419.

⁴⁸ *Bolu*, 2 Aralık 1920, s.1.

⁴⁹ *Dertli*, 6 Aralık 1920, s.2.

⁵⁰ *Dertli*, 20 Aralık 1920, s.2.

⁵¹ *Dertli*, 3 Ocak 1921, 2.

faaliyetleriyle gençlerin bedenî gelişimlerine de hizmet ediyordu. Mithat Akif Bey'in riyasetindeki cemiyette Maarif Müdürü Zülküfl Bey, Müftü Ahmet Recâi Efendi, Hâfız Ahmet Tayyâr Efendi, Sıhhiye Müdür Vekili Onur Bey ve Sultanî Muallimlerinden Nâzım Hikmet ile Vâlâ Nureddin Bey gibi tanınmış simalar yer alıyordu.⁵²

Resmî kuruluşu 1921 yılı kasım ayında gerçekleşen Bolu Himâye-i Etfâl Cemiyeti ise çeşitli yardım ve destek faaliyetleriyle şehit çocuklarını himaye etmek vazifesini üstlenmişti.⁵³ Cephede işgal kuvvetleriyle savaşan Bolulu askerlerin geride bıraktıkları yardıma muhtaç ailelerinin ihtiyaçlarını gidermek ve bunlara destek olmak amacıyla Belediye Reisi İlyaszâde Hâfız Hakkı Bey'in desteğiyle 19 Şubat 1922'de Belediye binasında Bolu eşrafının katılımıyla bir toplantı düzenlenmiş ve bu toplantıda alınan kararlar uyarınca Asker Ailelerine Muavane Cemiyeti teşkil edilmişti.⁵⁴

3.3. Mitingler

İtilaf devletlerinin Mondros Mütarekesi'nin ardından 15 Mayıs 1919'da İzmir'i ve nihayetinde 16 Mart 1920'de Osmanlı Devleti'nin payitahtı olan İstanbul'u resmen işgali Türk milletinde büyük bir infial uyandırmıştı.⁵⁵ Bu doğrultuda Anadolu'nun her köşesinde olduğu gibi Bolu livasında da işgallere karşı tepki gösteren, bağımsız yaşama isteğini dile getiren, işgal bölgelerindeki halka ve cephelerdeki askerlere destek ve moral veren mitingler düzenlenmişti. Bolu ahali bu mitingler vesilesiyle emperyalist güçlere boyun eğmeyeceğini, kanının son damlasına kadar yurdunu savunmaya devam edeceğini ifade etmişti.⁵⁶

İzmir'in 15 Mayıs 1919'da Yunanlılar tarafından işgalini kınamak, bu işgalin ahalide bıraktığı acı izleri taze tutmak ve İzmir vilayeti hakkındaki Türk millî azmini bütün cihana duyurabilmek amacıyla Bolu merkez kazasında Belediye Reisi Mehmet Bey'in öncülüğünde 18 Mayıs 1919'da bir miting düzenlenmişti. Mitingin hemen ardından Bolu halkının hürriyet ve istiklal yönündeki duygu ve düşüncelerine tercüman olmak üzere Sadaret makamına, İngiltere, Fransa, İtalya ve Amerika Birleşik Devletleri'nin İstanbul'daki mümessillerine birer telgraf gönderilmişti.⁵⁷

İtilaf devletlerinin Urfa, Antep ve Maraş'taki işgalleri nedeniyle Heyet-i Temsiliyye Reisi Mustafa Kemal Paşa'nın telkin ve tavsiyeleri sonucu Bolu livasında da protesto gösterileri yapılmıştı.⁵⁸ Örneğin Fransızların ve Ermenilerin Maraş'ta başlattıkları işgal

⁵² *Bolu*, 14 Temmuz 1921 s.1.

⁵³ *Dertli*, 15 Kasım 1921, s.2.

⁵⁴ *Türkoğlu*, 26 Şubat 1922, s.2.

⁵⁵ Mehmet Şahingöz, "Millî Mücadele'de Protesto ve Mitingler", *Türkler Ansiklopedisi*, 17. Cilt, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 726 vd.

⁵⁶ Erol Evcin, "Millî Mücadele Döneminde Bolu Livasında Düzenlenen Mitingler, İhtifâller ve Tezahürât", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 27/80 (2011), s. 241-292.

⁵⁷ *Bolu*, 22 Mayıs 1919, s.1-2.

⁵⁸ *ATASE Arşivi, Atatürk Koleksiyonu*, K.20, G.168, B.168/1.

hareketlerini ve yaptıkları mezâlimi kınamak üzere Bolu'da 31 Ocak 1920'de Bolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin öncülüğünde büyük bir miting düzenlenmişti. Ahali "tehlîl ve tekbîrlerle müheyyic" bir şekilde mitinge iştirak etmişti. Miting esnasında medeni dünya için utanç teşkil eden ve şiddeti her geçen gün artan Maraş'taki mezâlime son verilmesi hususunda İstanbul Hükûmeti'ne, İtilaf devletlerine ve bunların Anadolu topraklarındaki mümessillerine protesto telgrafları çekilmişti.⁵⁹

22 Ağustos 1921'de yani Sakarya Meydan Muharebesi'nin hemen öncesinde Türk ordusuna Bolu halkının selâm ve şükranlarını iletme amacıyla Bolu Belediye Meydanı'nda büyük bir miting düzenlenmişti. Sabahleyin Cami-i Kebîr'de hâfız ve ulemâ ve meşâyih-i kirâm tarafından Kur'ân-ı Kerim ve hatm-i şerîf duası okunmuştu. Ardından önlerinde sancak olduğu hâlde kendilerini takip eden binlerce kişiden oluşan halk ile Belediye Dairesi önündeki meydanlıkta toplanılmıştı. Bu suretle cepheye hareket etmek ve Türk ordusuna hediye sunmak üzere bir heyet teşkil edilmişti.⁶⁰

23 Nisan 1922'de TBMM'nin açılışının 2. yıl dönümü münasebetiyle Bolu'da halkın geniş katılımıyla millî birlik ve beraberliği yansıtan, bağımsızlık taleplerini dile getiren büyük bir kutlama töreni ile mitingin yapıldığı görülmektedir.⁶¹

Edirne'nin Yunan kuvvetleri tarafından işgal edilmesinin 2. yıl dönümü olan 25 Temmuz 1922'de ise Bolu Belediye Meydanı'nda söz konusu işgali kınayan ve protesto eden büyük bir miting düzenlenmişti. Mitingde Bolu Maarif Müdürü Talât Bey'in etkili hitabı ahalide büyük bir coşkunluk yaratmıştı. İşgal kuvvetleri millî sınırların dışına atılıncaya kadar mücadeleye devam edileceği yönünde yeminler edilmişti.⁶²

4. İkmal ve Lojistik Faaliyetleri

İtilaf devletlerinin Mondros Mütarekesi'nin ardından Anadolu'nun batı ve güney kıyıları ile kara ve demir yollarının büyük bir kısmını işgal etmiş olması nedeniyle Karadeniz Millî Mücadele'nin desteklendiği en önemli bölgelerden biri hâlini almıştı. Bu nedenle Batı Cephesi'ne son derece yakın olan Batı Karadeniz limanları söz konusu dönemde büyük bir önem kazanmıştı.⁶³ Bolu livasını da içinde barındıran Batı Karadeniz bölgesi bu yıllarda Ankara'ya ve Batı Cephesi'ne askerî personel, silah ve mühimmat sevkiyatının yapılabildiği belli başlı bölgelerden biri hâlini almıştı.⁶⁴

⁵⁹ ATASE Arşivi, Atatürk Koleksiyonu, K.26, G.31, B.31/46, 89, 90.

⁶⁰ Dertli, 23 Ağustos 1921, s. 2.

⁶¹ Türkoğlu, 23 Nisan 1922, s. 1.

⁶² Dertli, 25 Temmuz 1922, s. 1.

⁶³ Afif Büyüktuğrul, "İstiklâl Savaşı ve Cumhuriyet'in Deniz Gücü", *Deniz Kuvvetleri Dergisi*, 463 (1968), s. 25.

⁶⁴ Methi Bayar, *İstiklâl Harbi'nde Türk Denizcileri*, İstanbul: Kenan Matbaası, 1945, s. 70.

Millî Mücadele dönemi Büyük Taarruz ile sonuçlanana kadar İstanbul'dan kaçırılarak Batı Cephesi'ne ulaştırılmak üzere Ankara ve çevresine gönderilen ikmal maddelerinin Ankara dolaylarına üç ana yönden ulaştırıldığı görülmektedir. Bunlardan ilki İstanbul-İnebolu deniz yolu-İnebolu-Kastamonu-Çankırı-Kalecik-Ankara kara yolu; ikincisi İzmit-Adapazarı-Hendek-Düzce-Bolu-Gerede-Ankara kara yolu; üçüncüsü ise İzmit-Geyve-(Mudurnu-Göynük)-Nallıhan-Beyazır-İzmit-Ankara kara yolu idi.⁶⁵ Bu dönemde Karadeniz kıyılarından Ankara yönüne doğru Ereğli-Gerede-Yabanâbâd-Ankara ve Marmara Denizi kıyılarından Ankara yönüne doğru İzmit-Adapazarı-Düzce-Bolu-Gerede-Yabanâbâd-Ankara kara yolu da ana istikamet olarak Millî Hükûmet tarafından dikkate alınmış ve kurulan menzil teşkilatında bu hatların kuvvetlendirilmesi doğrultusunda çalışmalar yapılmıştı.⁶⁶ Ankara Hükûmeti'nin ihtiyacı olan silah, cephane ve her türlü askerî malzeme 1920 yılı Eylül ayından itibaren Ruslardan temin edilme yoluna gidilmişti. 1920 yılı sonlarında Doğu Cephesi'nde Kâzım Karabekir Paşa'nın komutasındaki Türk kuvvetlerinin Ermenileri kesin bir yenilgiye uğratması ve 3 Aralık 1920'de Gümrü Antlaşması'nın imzalanmasının ardından tüm Rus yapımı ağır ve hafif silahlar ile mühimmat Kafkas demir yolu ile Batum ve Trabzon limanlarına taşınmıştı.⁶⁷ Oradan Ereğli, Akçaşehir gibi Batı Karadeniz limanlarına intikal ettirilen bu silahlar ve mühimmat nihayetinde Batı Cephesi'ne ulaştırılmıştı.⁶⁸

Bu çerçevede örneğin Büyük Taarruz'a hazırlık aşamasında yalnızca İzmit-Ankara güzergâhı ile Bolu üzerinden 2.825 adet çeşitli tüfek, 11 İngiliz otomatik, 3 İngiliz otomatik şarjörü, 4 makineli tüfek nişangâhı, 3 parça makineli tüfek aksamı, 5 yedek namlu, 1.000 adet 98 model piyade tüfeği mekanizması, 1.414 adet çeşitli kasatura ve süngü, 124 adet çeşitli tabanca, 38 Amerikan taklidi tabanca, 30 mekanizma, 1.563 kılıç, 2.868 adet ve 827 sandık piyade cephanesi, 67 adet çeşitli bombadan oluşan piyade silah ve cephanesiyle 10 adet çeşitli top, 22.000 atım çeşitli top cephanesi, 5 sandık 24'lük toplara mahsus makarna barutu, bir varil mantelli toplara mahsus hartuç, 17 sandık kapsülden oluşan top ve top cephanesinin sevki gerçekleştirilmişti. Bolu üzerinden yapılan bu sevkiyatta sevki yapılan çeşitli silah 38,5 ton, çeşitli cephane 221,5 ton, yiyecek ve yem 1.367 ton, donatım ve gereç toplam ağırlığı ise 49,5 ton civarında idi.⁶⁹ Mühimmat sevkiyatı sırasında karşılaşılan büyük sıkıntılara rağmen bölge halkı canını dişine katarak Millî Mücadele yolunda fedakârca çalışmıştı.

⁶⁵ *TİHİF*, s. 414.

⁶⁶ *Türk İstiklâl Harbi, Batı Cephesi, Birinci, İkinci İnönü, Aslıhanlar ve Dumlupınar Muharebeleri (9 Kasım 1920-15 Nisan 1921)*, 2. Cilt, 3. Kısım, Ankara: Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi Resmî Yayınları, 1966, s. 35.

⁶⁷ Rahmi Çiçek, "Millî Mücadele'de Batı Karadeniz", *Türkler Ansiklopedisi*, 15. Cilt, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 692.

⁶⁸ Doğanay, *Millî Mücadele'de*, s. 119-123.

⁶⁹ *TİHİF*, s. 419.

5. Merkezi İdare ile İtilaf devletlerinin Millî Mücadeleye Zarar Verici Faaliyetleri

İttihat ve Terakki Fırkası'na muhalefetiyle tanınan ve bu suretle Anadolu'daki teşkilatını hızla genişleten Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın Bolu Şubesi 3 Ocak 1919'da resmen açılmıştı.⁷⁰ Şubenin reisi Bolu tüccarından Hacı Hamdi Efendi fırka işleri ile ilgili olarak İstanbul ile sürekli irtibat hâlinde bulunuyordu.⁷¹ Söz konusu fırkanın etkinliğini artırması sonucunda İttihat ve Terakki Bolu Kâtib-i Mes'ûlü Mithat Âkif Bey 25 Mart 1919'da tutuklanmıştı.⁷² İstanbul Hükûmeti tarafından bölgedeki Hürriyet ve İtilaf Fırkası teşkilatlanmasına ve her türlü faaliyetine destek olunurken, Millî Mücadele yanlılarının faaliyetlerine gem vuruluyor ve Kuvâ-yı Milliyeciler takibe alınıyordu. Bu süreçte Ankara'da açılması planlanan Meclis için mebus seçimi Bolu livasında 1 Nisan 1920 tarihi itibarıyla yapılmış,⁷³ seçilen mebuslardan Hürriyet ve İtilaf Fırkası taraftarı Abdülvehhâb Bey sağlık sorunlarından bahisle Ankara'ya gitmeyerek Düzce ayaklanmaları sırasında asilere katılmıştı.⁷⁴

İstanbul Hükûmeti tarafından 23 Ocak 1919'da Bolu livasına mutasarrıf olarak atanan Ali Haydar Bey Millî Mücadele'nin ilk dönemlerinde kararsız bir tutum sergilemesine rağmen⁷⁵ kısa bir süre sonra saffını tamamen Kuvâ-yı Milliyeden yana belirlemişti. Bu nedenle İstanbul Hükûmeti tarafından 30 Nisan 1920'de Ali Haydar Bey'in görevine son verilmiş⁷⁶ ve yerine yayımladığı beyanname ile Kuvâ-yı Milliye'yi yasa ve İslâm dışı ilan ederek bölgedeki ayaklanmanın genişlemesinde önemli bir rol oynayan Osman Nuri Bey (Balkanlı) atanmıştı. Osman Nuri Bey, Çerkez Ethem'in Düzce'ye girişinden hemen sonra Akçaşehir'e kaçarak İstanbul'a hareket etmişti.⁷⁷ Ankara Hükûmeti adına bölgedeki mülki idarede beliren boşluk 26 Mayıs 1920'den itibaren Bolu Mutasarrıflığı'nı vekâleten 4. Mürettep Tümen Kumandanı Binbaşı Nâzım Bey'in atanmasıyla doldurulmaya çalışılmıştı. Söz konusu gelişmeleri takiben Dâhiliyye Vekâleti stratejik bir önem arz eden bölgeye dirayetli, becerikli ve daha da önemlisi Kuvâ-yı Milliye ruhunu benimsemiş biri olarak eski Suriye Polis Müdürü Halil (Türkmen) Bey'i atamıştı.⁷⁸

⁷⁰ *Bolu*, 9 Ocak 1919, s. 1.

⁷¹ *Bolu*, 5 Haziran 1919, s. 2.

⁷² *Bolu*, 27 Mart 1919, s. 1.

⁷³ *Yurt Ansiklopedisi*. 3. Cilt, İstanbul: Anadolu Yayıncılık, 1982, "Bolu" maddesi, s. 1466.

⁷⁴ *Bolu İl Yıllığı 1998*, s. 99.

⁷⁵ *TİTE Arşivi*, K.315, G.31, B31-1001.; K.315, G.31, B.31001.; K.315, G.43, B.43001.

⁷⁶ H. Orhun, C. Kasaroğlu, M. Belek ve K. Atakul, *50 Ünlü Vali, Meşhur Valiler*, Ankara: İçişleri Bakanlığı Yayınları, 1969, s. 455-464.

⁷⁷ Evcin, *Birinci Dünya Savaşı'ndan*, s. 474.

⁷⁸ Günay Çağlar, "Halil Bey'in Bolu Mutasarrıflığına Tayini ve Karşılaştığı Meseleler", *Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Bilimleri Araştırma Dergisi*, 21 (1995), s. 213-214.

Bu süreçte İngilizlerin desteğiyle İstanbul Hükûmeti tarafından teşkil edilen Kuvâ-yı İnzibatiyye, Kuvâ-yı Milliyeyi bertaraf etmek üzere Marmara bölgesinden Bolu livasına uzanan bölgede büyük bir tehlike yaratıyordu. Kuvâ-yı İnzibatiyye ayaklanmalar sırasında Bolu'daki asilerle birleşerek bölgedeki ayaklanmaların etkisini artırmak gayretinde olmuştu.⁷⁹

6. Ayaklanmalar ve Bunlara Karşı Alınan Tedbirler

Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğinde Anadolu'da tetiklenen bağımsızlık hareketi gücünü artırdıkça Bolu ve çevresinin konumu Saray, İstanbul Hükûmeti ve Anadolu'yu tahakkümü altına almak isteyen İngilizler için daha da önem kazanmıştı. Bu güç odakları bölgeyi kontrol altına almak için yoğun bir çaba harcamış ve bölge halkını muhtelif propagandalarla millî harekete karşı ayaklandırmıştı.⁸⁰

İstanbul Hükûmeti elindeki Kuvâ-yı İnzibatiyye yeterli gelmeyince bölgedeki ahaliyi Kuvâ-yı Milliyeye karşı kışkırtarak, kaybetmeye başladığı otoritesini yeniden tesis etmek ve nüfuz bölgesini Ankara'ya doğru genişletmek istemişti. Ankara Hükûmeti de Millî Mücadele'nin merkezi olan Ankara'yı güvenlik çemberi ile kuşatmak ve nüfuz bölgesini batıya doğru taşımak gayesinde idi. Nitekim BMM'nin açılması için çaba gösterildiği 1920 yılı Nisan ayında millî hareketi meşgul eden en önemli olay etkilerini Düzce, Hendek, Gerede gibi Bolu mıntikasına dâhil bulunan bölgelerden başlayarak Nallıhan, Beypazarı üzerinden Ankara'ya kadar hissettiren ayaklanma hareketi olmuştu.⁸¹ Gerek bu ayaklanma gerekse 1920 yılı Temmuz ayında İngilizlerin ve Yunanlıların fiilen yardım ettiği Kuvâ-yı Milliyeye muhalif Abazaların Bolu-Düzce ve Hendek bölgesinde başlattığı ikinci ayaklanma hareketi⁸² Ankara Hükûmeti tarafından bastırılmış ve bölgede asayiş ve sükûnet bu suretle temin edilmişti.

Bolu ve çevresinde saman alevi gibi parlayarak Ankara'yı büyük ölçüde tehdit etmeye başlayan ayaklanma hareketlerinin kısa sürede ve etkili bir şekilde bastırılması hususunda alınan askerî tedbirler etkili olmuştu. Ayaklanma hattının doğu, güney ve kuzey yönünde yayılması bu şekilde önlenmişti. Bolu ve çevresindeki ayaklanma hareketlerinin bastırılmasında Albay Refet (Bele), Binbaşı Nâzım, Binbaşı İbrahim (Çolak) gibi üst rütbeli subaylar kadar Çerkez Ethem ve İpsiz Recep gibi milis kuvvet liderlerinin de önemli rol oynadığı görülmüştü.⁸³ Ayaklanma sırasında askerî tedbirleri desteklemek üzere "Heyet-i Nasiha" teşkili, mülki idarede değişikliğe gidilmesi ve

⁷⁹ Doğanay, *Millî Mücadele'de*, s.207.

⁸⁰ Ali Fuat Cebesoy, *Millî Mücadele Hatıraları*, İstanbul: Temel Yayınları, 2000, s. 392.

⁸¹ Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk (1919-1927)*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 1997, s. 287.

⁸² Adnan Sofuoğlu, *Kuvâ-yı Milliye Döneminde Kuzeybatı Anadolu (1919-1921)*, Ankara: Genelkurmay Başkanlığı, 1994, s. 413-415.

⁸³ Rahmi Apak, *İstiklâl Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1990, s. 161.

"Hıyanet-i Vataniyye Kanunu" gibi uygulamalar söz konusu iken ayaklanma sonrasında bölgede sükûnetin temini ve devamı için İstiklal Mahkemelerinin kurulması, Askerî Polis Teşkilatı ile Tedkîk Heyeti Âmirliklerinin teşkili söz konusu olmuştur.

7. Millî Mücadeleye Destek Veren Önemli Şahsiyetler

Bolu livasında Millî Mücadele'ye destek veren isimlerden ve ifâ ettikleri görevlerden örnekler vermek suretiyle konuya açıklık getirmekte fayda vardır. Örneğin Mutasarrıf Ali Haydar (Yuluğ) Bey Bolu'daki görevi sırasında Millî Mücadele'ye katılıp, TBMM Hükûmeti'nin emrine girmişti. Bolu'da Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kurulması ve kazalarda teşkilatlanması hususunda destekleri görülmüştü.⁸⁴ Asayişin bozuk olduğu bölgede sıkıyönetim ilanını ile eşkiya takiplerini sıklaştırmıştı. Buna karşılık bölgedeki ilk ayaklanma sırasında asiler tarafından esir alınmıştı. 30 Nisan 1920'de İstanbul Hükûmeti tarafından mutasarrıflık görevine son verilmişti. 26 Mayıs 1920'de Çerkez Ethem tarafından kurtarılmıştı.⁸⁵

Mithat Kemal (Algüloğlu) Bey, tayin edildiği Gerede Kaymakam Vekilliği görevini 1919 yılı Eylül ayı başlarından itibaren asaleten sürdürmüştü.⁸⁶ Millî Mücadele'yi desteklemiş ve Kuvâ-yı Milliye'nin Bolu'daki en yetkin isimleri arasında yer almıştı. Sivas Kongresi sonrasında alınan kararlara istinaden İstanbul ile ilişkileri kesme olayı konusunda Mutasarrıf Ali Haydar Bey'in çekimser kalması nedeniyle Bolu ileri gelenlerine Sivas Kongresi kararlarını açıkladıktan sonra derme çatma silahlı güçlerini yanına alarak telgrafhaneye gitmiş ve Bolu'nun İstanbul Hükûmeti ile ilişkilerini kesen 22 Eylül 1919 tarihli telgrafi Bolu Mutasarrıfı adına göndermişti.⁸⁷

Bolu bölgesinde meydana gelen ilk ayaklanma nedeniyle 7. Süvari Alay Komutanı sıfatıyla efelerden oluşan kuvvetiyle Bolu'ya gelen Binbaşı Nâzım Bey, 26 Mayıs 1920'den Temmuz ortalarına kadar Mutasarrıf Vekilliği vazifesini de üstüne almıştı. Teşkil ettiği 4. Mürettep Tümen'in komutanı olarak Bolu livasında Temmuz-Eylül 1920 tarihlerinde meydana gelen ikinci ayaklanmanın bastırılmasında da görev almıştı.⁸⁸

Bölgedeki ayaklanmaların ilk aşamasında asilere yakın bir duruş sergilemekle birlikte Millî Mücadele'nin anlam ve önemini kısa sürede kavrayan Dayıoğlu Hacı İbrahim Ağa bölgedeki ikinci ayaklanmanın en buhranlı günlerinde 8 Ağustos 1920 tarihi itibarıyla Millî Hükûmete katılmıştı. Bu yöndeki ilk çalışması da Bolu ahalisine Kuvâ-yı Milliye'ye destek olmak konusunda telkinlerde bulunmak olmuştur.⁸⁹

⁸⁴ Mehmet Aldan, *İz Bırakan Mülki İdare Âmirleri*, Ankara: İçişleri Bakanlığı Yayınları, 1990, s. 355-356.

⁸⁵ Çağlar, *Bolu Mutasarrıfı ...*, s.7.

⁸⁶ *Dertli*, 6 Eylül 1919, s. 2.

⁸⁷ Apak, *İstiklâl Savaşında*, s. 41.

⁸⁸ Çağlar, *Bolu Mutasarrıfı*, s. 8.

⁸⁹ Hamdi Ertuna, *Türk İstiklâl Harbi, İstiklâl Harbi'nde Ayaklanmalar (1919-1921)*, 6. Cilt, Ankara: Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmî Yayınları, 1974, s. 117.

İlyaszâde Mehmet Şükrü (Güleç) Bey, Bolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nde görev almıştı. TBMM'nin 1. dönemi için yapılan seçimde Bolu Mebusu seçilmişti. Bu sırada Bolu ve çevresinde millî hükûmete karşı baş gösteren ayaklanmanın vaziyetini saptamak ve asilere aydınlatıcı açıklamalarda bulunmak amacıyla Mustafa Kemal Paşa'nın direktifleriyle oluşturulan Heyet-i Nâsiha'ya seçilerek Bolu'ya doğru hareket etmişti. Ancak Bolu'ya varamadan Gerede civarında asiler tarafından pusuya düşürülerek tutuklanmıştı. Gerede Hapishanesi'nde geçirilen birkaç günlük mahkûmiyetten sonra asiler tarafından Düzce Hapishanesi'ne nakledilen Mehmet Şükrü Bey ve Heyet-i Nâsiha'nın diğer üyeleri millî kuvvetlerin Bolu'ya girmesi ve hâkim olmasıyla kurtulabilmişti.⁹⁰ Mehmet Şükrü Bey bu badirelerden sonra Meclisteki görevine geri dönmüştü.⁹¹

(Allâme Hâkim) Mehmet Sıtkı Efendi Bolu'da ikinci bir ayaklanmanın patlak vermesi üzerine mülki ve askerî erkân tarafından terk edilen Bolu'da halkı 8 Ağustos 1920 tarihi itibarıyla şehri savunmaya davet etmiş ve 12 Ağustos 1920'de Belediye Dairesi'nde geçici bir heyet kurmaya muvaffak olmuştu. Hükûmeti ele geçirmek isteyen silahlı Abazalara karşı büyük bir cesaretle şehri kontrol altında tutmuştu. Netice itibarıyla Belediye önünde silahlı mücadeleler devam ederken Bolu şehri 14 Ağustos 1920 tarihi itibarıyla millî kuvvetlerle kuşatılmıştı. Süvari Yüzbaşı Şerif (Güralp) Bey'in emri altındaki Kayserili Hasan ile Erzurumlu Cafer Beyler'in çeteleri Binbaşı Nâzım Bey'in kuvvetleri ile birleşerek ayaklanmayı bastırmaya muvaffak olmuştu.⁹²

Kuvâ-yı Milliyenin muhkem bir destekçisi olan Dr. Fuat (Umay) Bey, Sivas Kongresi'nin akabinde Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul Hükûmeti ile ilişkilerin kesilmesi doğrultusunda gönderdiği telgrafın gereklerinin yerine getirilmesi konusunda etkin bir rol oynamıştı. Dr. Fuat Bey, kuruluşunda etkin bir rol aldığı Bolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin reisliğine seçilmiş ve Gerede, Düzce, Akçaşehir, Ereğli gibi bağlı kazalarda cemiyetin şubelerinin kurulması hususunda da gayretleri görülmüştü. Heyet-i Temsiliyye ile irtibata geçerek, şartlara göre açık veya şifreli telgraflarla bölgenin durumu hakkında Mustafa Kemal Paşa'yı bilgilendirmişti. İstanbul'un 16 Mart 1920'de İtilaf devletleri tarafından işgali üzerine Bolu'ya gelen askerî ve idarî erkâna Ankara'ya ulaşmaları konusunda yardımcı olmuştu.⁹³ TBMM'nin 1. dönemi için yapılan seçimlerde Bolu'dan mebus seçilmişti.⁹⁴ TBMM tarafından Bolu bölgesinde meydana gelen ayaklanma hareketinin bastırılması ve asilerin yatıştırılarak Millî Mücadele'ye kazandırılması amacıyla kurulan Heyet-i Nâsiha'da görev almıştı.⁹⁵

⁹⁰ Konrapa, *İşyan Günlerinde Bolu*, s. 50.

⁹¹ Fahri Çoker, *Türk Parlamento Tarihi Millî Mücadele ve TBMM I. Dönem (1919-1923)*, 3. Cilt, Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 1995, s. 194.

⁹² Mehmet Zekâi Konrapa, "Millî Mücadele Yıllarında Bolu'nun Dört Gün Hükûmetsiz Kalışı ve Allâme Hâkim Geredeli Mehmet Sıtkı Efendi'nin Geçici İdaresi", *Çele*, 10 (1963), s. 7-8.

⁹³ Fuat Umay, *Seçmenlerimle Başbaşa*, Ankara: Yeni Matbaa, 1950, s. 4-5.

⁹⁴ *Dertli*, 12 Nisan 1920, s.1.

⁹⁵ Yunus Nadi Abaloğlu, *Kurtuluş Savaşı Anıları*, İstanbul: Çağdaş Yayınları, 1978, s. 297.

Bolu Mebusu seçildiği Meclisi Mebûsân-ı Osmânî'nin dağılmasıyla Bolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin reisliğine getirilen (Müftü) Ahmet Tayyâr Çulha, Bolu bölgesindeki ayaklanmanın bastırılmasında ciddi gayretler sarf etmişti. Sakarya Meydan Muharebesi sırasında Bolu'nun ileri gelenleriyle orduya hediye götürmek üzere Polatlı'ya giderek Mustafa Kemal, Fevzi (Çakmak) ve İsmet (İnönü) Paşalar ile görüşme imkânı bulmuştu.⁹⁶

Millî Mücadele'ye Gerede Belediye Tabibi Mehmet Zihni (Ülgen) Bey, Gerede Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ni teşkil etmişti.⁹⁷ Bolu bölgesindeki ilk ayaklanma sırasında asiler tarafından ele geçirilmiş, diğer esirlerle birlikte boynuna lâle, ellerine zincir takılmak suretiyle Düzce'ye türlü işkenceler içinde getirilerek hapsedilmişti.⁹⁸ Kuvâ-yı Milliye'nin bölgede asayiş ve sükûneti sağlamasıyla esaretten kurtarılmıştı.⁹⁹

Müderres Hâfız Mehmet Ârif Efendi Bolu'da bulunduğu süre içinde Cami-i Kebîr olarak bilinen Yıldırım Bayezid Camii'nde imamlik yapmıştı. Bolu'daki Dârü'l-Hilâfeti'l Aliyye'nin Müdürlüğü görevini de üstüne almıştı. Bir din görevlisi olarak Millî Mücadele yolunda halkı birlik ve beraberliğe davet etmiş, Kuvâ-yı Milliye ile Türk ordusunu desteklemişti. Bolu'da yapılan her türlü miting, ihtifal ve merasimde okuduğu zafer dualarıyla halkın hâfızasında yer etmişti.¹⁰⁰

Dava Vekili Ali Saip (Engin) Bey Bolu'ya müdde-i umûmîlik göreviyle gelmiş ve bu vazifesini Birinci Dünya Savaşı boyunca sürdürmüştü. Mondros Mütarekesi'nin ardından baş gösteren işgal hareketleri ve elim olaylar nedeniyle Kuvâ-yı Milliye'yi desteklemişti. Millî Mücadele yanlısı çalışmalarından hoşnut olmayan Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın etkisiyle "İttihatçı" olduğu gerekçesiyle görevinden azledilmişti.¹⁰¹ Bolu bölgesinde meydana gelen ayaklanmalar sırasında asilerin baskısına uğramıştı. Mustafa Kemal Paşa'yı ve Millî Mücadeleyi desteklemek üzere ilk nüshası 16 Ağustos 1919'da yayımlanan *Dertli* gazetesinin müdürlüğünü yapmıştı.¹⁰² Bolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin ilk Heyet-i Merkeziyyesinde kurucu aza sıfatıyla yer almıştı.¹⁰³

Bolu Mutasarrıfı Halil Bey'in eşi İnyet Hanım da Kuvâ-yı Milliye'ye ve Türk ordusuna destek olmak üzere Bolu'daki birçok sosyal faaliyetin içinde yer almıştı. Bu çalışmalardan olarak onun riyasetinde 2 Şubat 1921'de Bolu Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Şube-i Merkeziyyesi teşkil edilmişti.¹⁰⁴ Bolu kadınları bu şube vasıtasıyla

⁹⁶ *Dertli*, 13 Eylül 1921, s.1.

⁹⁷ Apak, *İstiklâl Savaşında*, s. 138-140.

⁹⁸ Özkök, *Millî Mücadele*, s.259-323.

⁹⁹ Çağlar, *Bolu Mutasarrıfı*, s.76.

¹⁰⁰ *Bolu*, 23 Haziran 1921, s.1; Konrapa, *İsyân Günlerinde Bolu*, s. 194, 214.

¹⁰¹ Ahmet Talât Onay, "Bir Âdet-Dertli Saip", *Abant*, 1/12 (1946), s. 21.

¹⁰² Ömer Sami Coşar, *Millî Mücadele Basını*, İstanbul: 1977, s. 290.

¹⁰³ *Dertli*, 7 Haziran 1920, s. 2.

¹⁰⁴ *Bolu*, 3 Şubat 1921, s. 1.

organize bir şekilde Millî Mücadele'ye destek olmuştu. Böylelikle mevlitler okutulmuş, müsamereler düzenlenmiş, konserler verilmiş ve bu şekilde Ankara Hükûmeti'ne büyük ölçüde para yardımı toplanmıştı.¹⁰⁵

8. Sonuç

Bu çalışmada Millî Mücadele döneminde Bolu livasının jeopolitik, jeostratejik yönleri, potansiyelleri, sosyo-kültürel ve iktisadi özelliklerinin ele alınmış, bu noktadan hareketle her türlü zorluk ve tehlikelere karşın Boluluların vatanlarının istiklâli doğrultusunda gösterdiği üstün gayretler üzerinde durulmuştur.

Bolu livası, merkezi konumu itibariyle Osmanlı Devleti'nin payitahtı olan İstanbul'u, Boğazları, Karadeniz sahillerini, TBMM'nin açtığı Ankara'yı ve İtilaf devletlerinin sömürgelerine giden yolları kontrol altında bulundurma imkânına sahipti. Bu durum İtilaf devletleri, Osmanlı iktidarı ve Anadolu'daki Millî Mücadele hareketi açısından Bolu ve çevresine stratejik bir önem verilmesine yol açmıştır. İtilaf devletlerinin temel amacı; TBMM'yi siyasi rakipleri olarak gören İstanbul Hükûmeti ile Sarayın desteğini alarak Anadolu'da Mustafa Kemal Paşa önderliğinde büyük bir güç haline gelen ve millî iradeyi hâkim kılmak isteyen Kuvâ-yı Milliye hareketini bertaraf etmek ve Bolu üzerinden Ankara'ya yürümek suretiyle TBMM'yi etkisiz hâle getirmektir. Mondros Mütarekesi sonrasında Batı Karadeniz kıyıları İngiliz, İtalyan, Yunan ve de Fransız kuvvetleri tarafından işgal edilmiştir. Bolu livası böylece kuzey yönünden sıkıştırılmıştır. İngiliz ve Yunan kuvvetleri ise işgal hareketlerini Kocaeli-Adapazarı-Bilecik bölgesi, Eskişehir demir yolu ile istasyonuna odaklayarak Bolu livasını batı ve güneybatı yönünden kısıtlayarak almıştır. Bolu livası bu şekilde İtilaf devletlerinin desteklediği İstanbul Hükûmeti'nin Ankara Hükûmeti'nin hâkimiyet sahası arasında sınır durumuna gelmişti. Bolu bölgesi, söz konusu tarafların birbirlerine güçlerini kabul ettirmeye çalıştıkları bir çarpışma alanına dönüşmüştür.

İtilaf devletlerinin bütün menfi faaliyetlerine rağmen söz konusu dönem itibariyle Anadolu'da kontrolü ele geçirmeyi başaran Mustafa Kemal Paşa'nın çalışmalarıyla işgal kuvvetlerinin ileri harekâtı Ankara'nın kısaç altına alınma tehlikesinin baş gösterdiği Eskişehir, Bilecik, Geyve, Ereğli ve Zonguldak bölgelerinde durdurulmuş ve Ankara'ya yönelmesi muhtemel harekâta karşı başta askerî olmak üzere etkili idari, adli ve sosyal tedbirler alınmıştır. Bu nedenle İtilaf devletleri, işgallerine geçit vermeyen Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğindeki Millî Mücadele hareketini içerden çökertmek için Anadolu'nun birçok stratejik kesiminde olduğu gibi Bolu ve çevresinde de işgallerini kolaylaştırıcı birtakım ayaklanmaların çıkmasına sebep olmuştur. Millî Mücadele döneminde Anadolu'nun birçok bölgesi ya doğrudan düşman işgali tehlikesiyle ya da sadece iç ayaklanmalarla karşı karşıya kalmışken, Bolu livası hem iç, hem de dış tehditlere karşı mücadele edilen bir bölge hâlini almıştır.

¹⁰⁵ Dertli, 14 Şubat 1921, s.2; 11 Nisan 1921, s.2.; Dertli, 25 Nisan 1921 s.2.

Millî Mücadele'nin kaderini belirleyen önemli hadiselerle tanıklık eden bölge halkı söz konusu dönemde büyük çelişkileri ve acıları bir arada yaşamıştır. Bölge ahalisi; Saltanat/Hilafet-millî egemenlik, İstanbul Hükûmeti-Ankara Hükûmeti, Kuvâ-yı İnzibatiyye-Kuvâ-yı Milliye, iç düşman-dış düşman, gelenek-inkılâp gibi kavramlar arasındaki çelişkileri yoğun olarak hissetmiş ve gelgitler yaşamıştır. Olaya bu açılardan bakıldığında, bölgede yaşanan acı olayların Saltanatın ve Hilafetin kaldırılışına giden yolun meşruiyet zeminini oluşturan önemli merhale taşlarından birini teşkil ettiğini söylemek pek de yanlış olmayacaktır. Bölgede cereyan eden olaylar nedeniyle halk, Saltanat ve Hilâfet gibi kavramların içinin ne kadar boşalmış olduğuna, birlik ve dayanışma yaratmaktan ziyade ayrılıkçı fikirlerin yuvalandığı kavramlar haline geldiğine yakından şahit olmuştur.

Yaşanan bazı menfi gelişmelere karşılık Bolu bölgesi İtilaf devletlerinin Mondros Mütarekesi'ne aykırı olarak başlattıkları işgallere ve yaptıkları mezâlîme Anadolu'da başkaldıran ilk bölgelerden biridir. Bolu halkı verdiği mücadele ile birçok Anadolu şehrine örnek olmuştur. Millî Mücadele'yi destekleyen Bolu halkı bu doğrultuda Osmanlı Padişahı ile Hükûmeti'nin İtilaf devletleri karşısında Türk milletinin haklarını savunmakta aciz ve sessiz kaldığını görerek olaya bizzat müdahale etme gereği hissetmiştir. Bu konuda İzmir'in 15 Mayıs 1919'da Yunanlılar tarafından işgali bardağı taşıran son damla olmuş ve Bolu'da Redd-i İlhak Cemiyetleri teşkil edilmiştir. Anadolu'daki millî direnişi ve Kuvâ-yı Milliye'yi "hâkimiyet-i milliyye" ve "istiklâl-i tâm" ilkeleri altında bir araya getiren Sivas Kongresi'nin ardından Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğinde zirve noktasına ulaşan bu başkaldırı hareketi Bolu ve çevresinde Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri'ni doğurmuştur. Bunlar, bölgede benzer amaçlar doğrultusunda faaliyet gösteren diğer sosyal cemiyetlerle desteklenmiştir. Bu cemiyetlerin öncülüğünde harekete geçen Bolu halkı, Anadolu'da baş gösteren işgallere karşı dik bir duruş sergilemiş; düzenlenen toplantılar, mitingler ve protesto gösterileriyle işgal hareketlerini ve yapılan mezâlîmi kınamıştır. Kuvâ-yı Milliye emrinde gönüllü olarak hizmet vermiş ve cephe gerisinden yaptığı maddi (ayni ve nakdi) ve manevi yardımlarla Türk Ordusu'na mütemediyen destek olmuştur. Anadolu'nun düşman çizmeleri altında ezilmesine göz yummamıştır. Türk milletinin hukukunun ve menfaatlerinin korunması konusunda cemiyetleri, basını ve gönüllü birlikleri vasıtasıyla önemli faaliyetlerde bulunmuştur.

İşgalci kuvvetleri memleketten atmak için ciddi fedakârlık gösteren Bolulular İnönü ve müteakip muharebelerde canlarını dişlerine takarak işgalci kuvvetlere sonuna kadar dayanmış ve nihayetinde de bunları yurtlarından atmayı başarmıştır. Bölgede gönüllülük esasına dayalı olarak yerel imkânlarla teşkil edilen ve Batı Cephesi'ne sevk edilen Bolu Mücahidîni Gönüllü Alayı ile ayaklanmalar ve Batı Cephesi'ndeki çarpışmalar sırasında büyük yararlılıklar gösteren Binbaşı Mehmet Nâzım Bey'in emrindeki Bolu, Gerede ve Düzceli er ve erbaşlardan müteşekkil 4. Mürettep Tümen, Boluluların Türk İstiklâl Savaşı'ndaki azmini, kararlılığını ve katkısını göstermektedir.

Bolu ve çevresi Millî Mücadele döneminde Batı Cephesi'ne silah, mühimmât ve asker sevkiyatında kullanılan en önemli güzergâhlardan birini teşkil etmiştir. Bir yandan İstanbul'dan çeşitli vasıtalarla temin edilen ve İtilaf devletlerinin depolarından kaçırılan; diğer yandan Kâzım Karabekir Paşa'nın elde ettiği zaferler sonucu Doğu Cephesi'nden gönderilen asker, silah ve mühimmatın önemli bir kısmının sevkiyatı, İstanbul'a ve Batı Cephesi'ne yakınlığı, karadan ve denizden her türlü ulaşım imkânına sahip stratejik konumu nedeniyle Bolu livası üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu şekilde Türk milletini kurtuluşa taşıyan Batı Cephesi'ni beslemiş ve Türk Ordusu'na önemli ölçüde lojistik destek sağlamıştır. Bolu livası Millî Mücadele yıllarında Meclis-i Meb'ûsan'ın İtilaf devletleri tarafından basılmasıyla birlikte birçok mülki ve askerî erkân ile aydınların ve gönüllülerin İstanbul'dan Anadolu'ya geçmek için kullandığı önemli bir güzergâh hâlini almış olmasından ileri gelmektedir.

Bolu bölgesinde birçok hamiyetli ismin ön plana çıktığı, bunların bölgenin idaresinde, temsil edilmesinde, eğitim ve sosyal faaliyetlerinde, korunması ve kollanmasında ve nihayetinde Anadolu'nun düşman işgalinden kurtarılarak selamete kavuşmasında önemli görevleri başarıyla yerine getirdikleri görülmüştür. Milletvekili ve Müdafaa-i Hukuk temsilcilerinden mülki idare âmirlerine, askerlere ve milis kuvvet liderlerine, din ve maarif görevlilerinden belediye reislerine kadar her makamdan, mevkiden, meslekten, sosyal statü ve kesimden birçok vatanperver bölgeyi hem işgalci güçlerin hem de yıllardır ahalinin içine işlemiş cehaletin tehdidinden Cumhuriyet'in aydınlık geleceğine taşıma gayretinde olmuştur.

Kaynaklar / References

Arşiv Belgeleri

Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Arşivi

ATASE Arşivi, Atatürk Koleksiyonu, K.20, G.190, B.190-1.

ATASE Arşivi, Atatürk Koleksiyonu, K.20, G.168, B.168/1.

ATASE Arşivi, Atatürk Koleksiyonu, K.26, G.31, B.31/46, 89, 90.

ATASE Arşivi, Atatürk Koleksiyonu, K.3, G.136, B.136-1.

ATASE Arşivi, Atatürk Koleksiyonu, K.3, G.134, B.134-1.

ATASE Arşivi, Atatürk Koleksiyonu, K.4, G.1, B.1-1/2.

ATASE Arşivi, Atatürk Koleksiyonu, K.4, G.4, B.4-1.

ATASE Arşivi, Kol. İSH, K.1313, G.24, B.24-1.

ATASE Arşivi, Kol. İSH, K.578, G.65, B.65-1.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Arşivi (CA)

T.C. Cumhurbaşkanlığı Arşivi, A.III-7, D.18, F.40.

Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü (TİTE) Arşivi

TİTE Arşivi, K.313, G.22, B.22.

TİTE Arşivi, K.315, G.31, B.31-1001.

TİTE Arşivi, K.315, G.31, B.31001.

TİTE Arşivi, K.315, G.43, B.43001.

Sürelî Yayınlar

Bolu, 9 Ocak 1919.

Bolu, 27 Mart 1919.

Bolu, 8 Nisan 1919.

Bolu, 5 Haziran 1919.

Bolu, 2 Aralık 1920.

Bolu, 3 Şubat 1921.

Bolu, 23 Haziran 1921.

Bolu, 14 Temmuz 1921.

Dertli, 6 Eylül 1919.

Dertli, 7 Haziran 1920.

Dertli, 6 Aralık 1920.

Dertli, 20 Aralık 1920.

Dertli, 3 Ocak 1921.

Dertli, 11 Nisan 1921.

Dertli, 25 Nisan 1921.

Dertli, 16 Mayıs 1921.

Dertli, 13 Eylül 1921.

Dertli, 15 Kasım 1921.

Dertli, 25 Temmuz 1922.

Türkoğlu, 26 Şubat 1922.

Türkoğlu, 23 Nisan 1922.

Yıllıklar

Bolu İl Yıllığı 1998. Ankara: Bolu Valiliği, 1998.

Bolu Livası Salnamesi 1921-1922. Bolu: Bolu Hükûmet Matbaası, 1925.

Müstakil Bolu Sancağı Salname-i Resmisi 1916. Bolu: Bolu Hükûmet Matbaası, 1918.

Kitaplar

Abaloğlu, Yunus Nadi. *Kurtuluş Savaşı Anıları*. İstanbul: Çağdaş Yayınları, 1978.

Aldan, Mehmet. *İz Bırakan Mülki İdare Âmirleri*. Ankara: İçişleri Bakanlığı Yayınları, 1990.

Apak, Rahmi. *İstiklâl Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1990.

Âşıkpaşazâde, *Tevârih-i Âl-i Osmân*. (Neşir: Ali Bey). İstanbul: Matbaa-ı Âmire, 1332.

Atatürk, Mustafa Kemal. *Nutuk (1919-1927)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 1997.

Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 1964.

Bayar, Methi. *İstiklâl Harbi'nde Türk Denizcileri*. İstanbul: Kenan Matbaası, 1945.

Cebesoy, Ali Fuat. *Millî Mücadele Hatıraları*. İstanbul: Temel Yayınları, 2000.

Çavdar, Tevfik. *Millî Mücadele Başlarken Sayılarla Vaziyet ve Manzara-i Umûmiye*. İstanbul: Milliyet Yayınları, 1971.

Coşar, Ömer Sami. *Millî Mücadele Basını*. İstanbul: 1977,

Cumhuriyetin 15. Yılında Bolu. Bolu: Cumhuriyet Halk Partisi, 1938.

Çoker, Fahri. *Türk Parlamento Tarihi Millî Mücadele ve TBMM I. Dönem (1919-1923)*. 3. cilt, Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 1995.

Çoker, Fahri. *Türk Parlamento Tarihi TBMM IV. Dönem (1931-1935)*. 2. cilt, Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 1996.

Doğanay, Rahmi. *Millî Mücadele'de Karadeniz (1919-1922)*. Ankara: AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2001.

- Ertuna, Hamdi. *Türk İstiklâl Harbi, İstiklâl Harbi'nde Ayaklanmalar (1919-1921)*. 6. cilt, Ankara: Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmî Yayınları, 1974.
- Evcin, Erol. *Birinci Dünya Savaşı'ndan Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşuna Bolu ve Çevresi (Olaylar ve İz Bırakanlar)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2013.
- Goloğlu, Mahmut. *Üçüncü Meşrutiyet, Birinci Büyük Millet Meclisi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2010.
- Karabekir, Kâzım. *İstiklâl Harbimiz*. 1. Cilt, Yay.haz.: Faruk Özerengin, İstanbul: Emre Yayınları, 1993.
- Karal, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*. 7. Cilt, Ankara: AKDTYK Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1995.
- Konrapa, Mehmet Zekâi. *Bolu Tarihi*. Bolu: Bolu Vilayet Matbaası, 1960.
- Konrapa, Mehmet Zekâi. *İsyân Günlerinde Bolu*. Bolu: BAMER Yayınları, 2009.
- Mehmed Neşrî, *Kitâb-ı Cihânnümâ*. (Yay. Haz.: Faik Reşit Unat, Mehmed A. Köymen). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1949.
- Orhun, H., C. Kasaroğlu, M. Belek ve K. Atakul, *50 Ünlü Vali, Meşhur Valiler*. Ankara: İçişleri Bakanlığı Yayınları, 1969.
- Özel, Sabahattin. *Millî Mücadele'de İzmit-Adapazarı ve Atatürk*. İstanbul: Derin Yayınları, 2005.
- Özkök, Rüknu. *Millî Mücadele Başlarken Düzce-Bolu İsyânları*. Ankara: Milliyet Yayınları, 1971.
- Sarıkoçuncu, Ali. *Millî Mücadele'de Zonguldak ve Havâlisi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1992.
- Sofuoğlu, Adnan. *Kuvâ-yı Milliye Döneminde Kuzeybatı Anadolu (1919-1921)*. Ankara: Genelkurmay, 1994.
- Togan, Zeki Velidi. *Umumi Türk Tarihine Giriş*. İstanbul: Enderun Kitabevi, 1981.
- Türk İstiklâl Harbi, Batı Cephesi, Birinci, İkinci İnönü, Aslıhanlar ve Dumlupınar Muharebeleri (9 Kasım 1920-15 Nisan 1921)*, 2. Cilt, 3. Kısım, Ankara: Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi Resmî Yayınları, 1966.
- Türk İstiklâl Harbi, İdari Faaliyetler / 15 Mayıs 1919-2 Kasım 1923*. 7. Cilt, Ankara: Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmî Yayınları, 1975.
- Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri Birinci Dünya Harbi İdari Faaliyetler ve Lojistik*. 10. cilt, Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 1985.
- Umay, Fuat. *Seçmenlerimle Başbaşa*. Ankara: Yeni Matbaa, 1950.
- Yalkın, M.R. *Bulgar Sadık, Yakın Tarihin En Esrarlı Çehresi*. İstanbul: Gün Basımevi, 1944.
- Yavuz, Celâlettin. *Osmanlı Bahriyesi'nde Yabancı Misyollar, Çeşme Faciası'ndan Birinci Dünya Harbine Kadar Osmanlı Bahriyesi'nde Çağdaşlaşma Gayretleri*, İstanbul: İstanbul Deniz İkmal Grup Komutanlığı Basımevi, 2000.
- Yücel, Yaşar ve Ali Sevim. *Türkiye Tarihi*. 1. Cilt. Ankara: AKDTYK Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1995.

Makaleler

- Büyüktuğrul, Afif. "İstiklâl Savaşı ve Cumhuriyet'in Deniz Gücü". *Deniz Kuvvetleri Dergisi*. 463 (1968): 24-29.
- Çağlar, Günay. "Halil Bey'in Bolu Mutasarrıflığına Tayini ve Karşılaştığı Meseleler". *Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Bilimleri Araştırma Dergisi*. 21 (1995): 213-214.
- Çiçek, Rahmi. "Millî Mücadele'de Batı Karadeniz". *Türkler Ansiklopedisi*. 15 (2002): 1139-1180.
- Erdeha, Kâmil. "Millî Mücadele'de Livalar ve Mutasarrıflar, Bolu Mutasarrıflığı I". *Mülkiyeliler Birliği Dergisi*. 6/45-46 (1976): 36-40.
- Erdeha, Kâmil. "Millî Mücadele'de Livalar ve Mutasarrıflar, Bolu Mutasarrıflığı II", *Mülkiyeliler Birliği Dergisi*. 6/47 (1977): 36-42.
- Evcin, Erol. "Bolu'da Kurulan Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri ve Faaliyetleri". *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*. 49 (2012): 75-126.
- Evcin, Erol. "Millî Mücadele Döneminde Bolu Livasında Düzenlenen Mitingler, İhtifaller ve Tezahürat". *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*. 27/80 (2011): 241-292.
- Kınal, Firuzan. "İlkçağlarda Bolu", *Çele*. 14 (1963): 2-13.
- Konrapa, Mehmet Zekâi. "Millî Mücadele Yıllarında Bolu'nun Dört Gün Hükûmetsiz Kalışı ve Allâme Hâkim Geredeli Mehmet Sıtkı Efendi'nin Geçici İdaresi". *Çele*, 10 (1963): 7-8.
- Konukçu, Enver. "Köroğlu'nun Yaşadığı Asırda Bolu'nun Siyasi Durumu (XVI. ve XVIII. Yüzyıllar)". *Köroğlu Semineri Bildirileri*. Ankara, 1993.
- Onay, Ahmet Talât. "Bir Âdet-Dertli Saip", *Abant*. 1/12 (1946): 21.
- Şeref, Abdurrahman. "Büyük Harpte Rusların Karadeniz'deki Mayın Harekâtı". *Deniz Mecmuası*. 46/331 (1934): 29-49.

Ansiklopediler

- İslâm Ansiklopedisi*. Besim Darkot. 2. Cilt. İstanbul: MEB Devlet Kitapları, 1961, "Bolu" maddesi.
- Türkler Ansiklopedisi*. Mehmet Şahingöz. 17. Cilt, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, "Millî Mücadele'de Protesto ve Mitingler" maddesi.
- Yurt Ansiklopedisi*. 3. Cilt, İstanbul: Anadolu Yayıncılık, 1982, "Bolu" maddesi.

Yazar Hakkında / About Author

**Doç. Dr. Erol EVCİN | T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı |
erol.evcin[at]ktb.gov.tr | ORCID: 0000-0002-2433-5134**

1979'da Bolu/Gerede'de dünyaya geldi. 2002'de Gazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi "Tarih Bölümü"nden mezun oldu. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde "Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı"nda Yüksek Lisans ve Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nde "Tarih Öğretmenliği Anabilim Dalı"nda Pedagojik Formasyon Programını tamamladı. 2011'de Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde "Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı"nda Doktora derecesini aldı. 2021'de T.C. Üniversitelerarası Kurul Başkanlığı kararıyla "Atatürk İlkeleri ve Cumhuriyet Tarihi" bilim alanında "Doçent" unvanını almaya hak kazandı. 2005'te intisap ettiği Kültür ve Turizm Bakanlığı'nda "Kültür ve Turizm Uzmanı" unvanı ile Bakanlık adına yurt içinde ve yurt dışında birçok etkinlikte görevli olarak yer aldı. Hâlen Bakanlıktaki söz konusu görevine devam etmektedir. "Birinci Dünya Savaşı'ndan Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşuna Bolu ve Çevresi (Olaylar ve İz Bırakanlar)", "Halka Doğru, Halk İçin, Halkla Beraber Bolu Vilayesindeki Halkevleri ve Halkodaları (1932-1951)", "İnkılâp Şehidi Kubilay ve Menemen Hadisesine Tepkiler" ve "Türkiye'de Turizm ve Tanıtma (Tarihî İncelemeler)" adlı eserlerinin yanı sıra Türkiye Cumhuriyeti Tarihine ilişkin olarak yurt içinde ve yurt dışında muhtelif mecralarda sunulan ve yayımlanan birçok bilimsel çalışması bulunmaktadır. 2019-2020 akademik yılında Ankara Hacı Bayram Üniversitesi Polatlı Fen-Edebiyat Fakültesi'nde misafir öğretim üyesi olarak Türkiye Cumhuriyeti Tarihine ilişkin dersler vermiştir. İyi derecede İngilizce bilmektedir. Evli olup, iki çocuk babasıdır.

**Assoc. Prof. Dr. Erol EVCİN | Ministry of Culture and Tourism of the Republic of Turkey |
erol.evcin[at]ktb.gov.tr | ORCID: 0000-0002-2433-5134**

He was born in Bolu/Gerede in 1979. He graduated from Gazi University, Faculty of Sciences and Literature, Department of History in 2002. He completed the Master's Degree in the "History of the Republic of Turkey" at Gazi University, Institute of Social Sciences, and the Pedagogical Formation Program in the "History Teaching Department" at the Institute of Educational Sciences. In 2011, he received his Ph.D. degree in the Department of History of the Republic of Turkey at the Social Sciences Institute of Ankara University. In 2021, He was entitled to receive the title of "Associate Professor" in the field of "Ataturk's Principles and History of the Republic" by the decision of the Interuniversity Board. In 2005, he joined the Ministry of Culture and Tourism with the title of "Culture and Tourism Specialist" and took part in many events in the country and abroad on behalf of the Ministry. He still continues his duty at the Ministry. In addition to his works "Bolu and Its Surroundings from the First World War to the Establishment of the Republic of Turkey (Events and Outstanding Persons)", "Towards the People, For the People, Together with the People's Houses and People's Rooms in the Province of Bolu (1932-1951)", "The Revolution Martyr Kubilay and Reactions to the Menemen Incident" and "Tourism and Promotion in Turkey (Historical Studies)" he has many scientific studies presented and published in various media in the country and abroad. In the 2019-2020 academic year, he gave lectures on the History of the Republic of Turkey as a visiting lecturer at Ankara Hacı Bayram University, Polatlı Faculty of Sciences and Literature. He is fluent in English. He is married and has two children.